

Bakı—Neftin Tikdiyi Şəhər Ömrün Təzadları və Ona Sınə Gərməyin Yolları Betti Bleyer Baş Məqalə

Mənbə: Azerbaijan International jurnalı - Aİ, 10.2 (Yay 2002)
© 2003. Azerbaijan International

Hər il iyun ayında keçirilən Neft və Qaz sərgisinə gələnlər həmişə soruşurlar: “Bakıda görməli hansı yerlər var?” Sizin mütləq görməli olduğunuz yerlərin siyahısına biz Tağıyevin İqamətghasını əlavə etməyi təklif edə bilərikmi? Buranı ziyarət etməklə siz Bakının ən məşhur neft maqnatı olan Hacı Zeynalabdin Tağıyev haqqında ilkin məlumat əldə edə, və sonra isə Neft Fontanı dövrünün cah- Tağıyevin evi Xəzər dənizi və Fontanlar Meydanının arasında Tağıyev küçəsinin (Tağıyevin dövründə bu küçə “Qorçakovskoye” küçəsi adlanırdı) yerləşir.

Onun üç mərtəbəli evi bütün məhəlləni tutur. Binanın zəhmli və sərt təsir bağışlayan xarici görünüşü onun estetika ilə tikilən daxili görünüşü barədə səhv təəssürat oyadır. Bakıda Tağıyevin binası qədər əzəmətli, möhtəşəm və incə zövqlə tikilən ikinci bir bina yoxdur.

İkinci mərtəbədə yerləşən Böyük Şərq Zalını görmək üçün ora getməyə dəyər. 20 fit hündürlüyü olan əzəmətli və təmtəraqlı tavan, büllur çilçiraqlar, qızıl suyuna çəkilmiş tağlar, əllə rənglənmiş dekorativ divarlar, parket döşəmə, nəhəng şüşəli pəncərələri ilə otaq çox füsunkar görüntüyə malikdir. (təəsüf ki, bu pəncərələrdən biri 2000-ci il noyabr ayında baş verən zəlzələ nəticəsində qırılmışdır) Ancaq Zeynal Abidin Tağıyevin həyatı təzadlarla dolu olmuşdur—kasıbçılıqdan varlı həyata yüksəliş və sonda yenidən yoxsul həyata qayıdış. Bəzi hesablamalara görə Tağıyev 101 yaşına qədər (1823-1924) yaşamışdır, bəziləri isə deyirlər ki, onun öləndə cəmi 86 yaşı (1838-1924) olmuşdur.

Tağıyevin uşaqlığı çox kasıb keçmişdir. Onun cəmi altı yaşı olanda çəkməçi olan atası onu bir qoca bənnanın yanına şagirdliyə vermişdir. Tədrisən Tağıyev bir sıra mülkiyyət almağa nail olur və xoşbəxtlikdən onun neft quyusu fontan vurur. Tağıyevin mərhəmətliliyini və cəmərdliyini nəzərə alsaq demək olar ki, bu quyunun fontan vurması ilə bəxt Azərbaycanın da üzünə güldü. Tağıyevin uğuru cəmi 35 il—1885-ci ildən 1920-ci ilə qədər davam etdi. Daha sonra Bolşeviklər hakimiyyətə gələrək bütün şəxsi mülkiyyəti ləğv edirlər. Azərbaycanlılar mübahisəsiz qəbul edirlər ki, neft bütün dövrlərdə ikibaşlı qılınc kimi onlara həm xoşbəxtlik, həm də lənət gətirmişdir.

Bolşeviklər bütün şəxsi mülkiyyəti—iqamətghaları, neft sahələrini, ümumiyyətlə hər şeyi müsadirə etdilər. Tağıyevin bütün ömrünü sərf etdiyi şeyləri tərək etməkdən başqa çıxış yolu qalmadı. O,

Türkiyəyə, İrana, və Avropaya qaçan və heç bir zaman geri qayıtmayan digər neft maqnatlarından fərqli olaraq heç bir yerə getmədi. Tağıyev şəhəri tərk etdi və böyüyüb başa çatdığı kiçik bir qəsəbə olan Mərdəkəndə yerləşən yay evində yaşamağa başladı.

Keçən aprel ayında Tarix Muzeyinin direktoru Nailə Vəlixanlı məni Tağıyevin iqamətgahına geniş bir ekskursiyaya apardı. Otaqların çoxu ictimai giriş üçün qadağan idi, lakin Nailə xanım əlindəki açarlarla otaqları bir-bir açaraq Tağıyev mülkünü xarakterizə edən Yemək Otağını, Tağıyevin həyat yoldaşının buduarını, uşaqların otağını və s. mənə göstərdi.

Düzü orada Tağıyevin yaşadığı illərdə (1910-1920) mövcud olan əzəmətdən indi o qədər də çox şey qalmayıb. Tağıyevin şəxsi albomundan götürülmüş şəkillərə baxmaqla (səhifə 42-dən başlayaraq) siz onun necə zərif üslubun vurğunu olduğunu görə bilərsiniz.

Amma iqamətgahı gəzdikcə nə isə bir dağınıqlıq olduğunu hiss edirsiniz. Biz belə bir fikirlə böyümüşük ki, gələcək həmişə keçmişdən yaxşıdır. Amma Tağıyevin iqamətgahı bu fikri sual altına alır.

O şəkillərdə əks olunan əşyalardan bu gün demək olar ki, heç nə qalmayıb. Heç bir rəsm əsəlinin əslisi artıq yoxdur. Xalçalar, royal piano, incə zövqlə düzəldilmiş mebel, hətta bəzi qapı dəstəkləri belə yoxa çıxıb. Təbii ki, onlar oğurlanıb.

İndi orada ən çox dekorativ tavanlar, parketli döşəmələr, və ideal şəkildə bir-birinə uyğunlaşdırılmış açıq-qəhvəyi, yaşıl, qəhvəyi və qızılı rənglərin sxemalarından ibarət divar boyaları (onların 100-ə yaxın yaşı var) qalıb. Bu rənglər hələ də solmayıb.

Tağıyev Bakıdakı ən varlı neft maqnatı olmayıb, lakin istənilən azərbaycanlıdan ən məşhur neft maqnatının adını çəkməyi xahiş etsəz, nadir hallar istisna olmaqla onların hamısı "Tağıyev" deyəcəklər, baxmayaraq ki, Sovet İttifaqının 70 ildən də çox çəkən (1920-1991) hakimiyyəti dövründə onun adı çox nadir hallanmışdı. Sovet dövründə onun iqamətgahının üzərində mərmərdən oyulmuş HTAZ monoqramını silmək üçün çox cəhd göstərilmişdi və hətta mən deyərdim ki, onlar bunu etməyə müvəffəq olmuşlar.

Onda bəs niyə Tağıyevin adı tamamilə yaddaşlardan silinməmişdir? Və onun irsi nədir? Və bizim bu təzadlarla dolu əsrimizdə, maskalanmış dostlarla əhatə olunmuş həyatımızda, dünyanı idarə edən nəhəng şirkətlərin səhərisi gün tamamilə dağılmaq ehtimalı olan dövrümüzdə, dünyanın bir qütbündə baş verən hadisələrin digər qütbünə əsaslı təsiri olduğu bir zamanda biz onun irsindən nə öyrənmə bilirik?

Bunun sirri Tağıyevin hələ sağ ikən etmək iqtidarında olduqlarını həyata keçirməyə müvəffəq olmasıdır. Tağıyev Bakıda ən alicənab və işinə sadıq xeyriyyəçi kimi tanınmışdır. O, hətta sonradan öz müstəqilliyini əldə edən bir millətin əsasının qoyulmasına yardımçı olan əsas qüvvə olmuşdur. Məsələn, Qafqazda yerləşən Şollar Bulağından Bakıya 110 millik su kəmərinin çəkilməsi təklif edən və ona yardım edən ən birinci şəxs olmuşdur. Qeyd edək ki, bu kəmərin su təchizatı ilə bağlı problemini həll etmişdir.

Özü təhsilsiz olsa da, Tağıyev yorulmadan insanların təhsil alması üçün bütün imkanlardan istifadə etmişdir. O, 1901-ci ildə Bakıda açılmış ilk Müsəlman Qızlar Məktəbinin əsasını qoymuşdur. (hal-hazırda bu binada Əlyazmalar İnstitutu yerləşir). Tağıyev bir çox gəncin Moskva, Leningrad və

Avropada oxumasına yardım etmişdir. O, eyni zamanda bir çox məktəbin tikintisi üçün maliyyə vəsaiti də ayırmışdır. Məscidlər tikdirmişdi. İlk drama teatrının tikilməsi də onun adı ilə bağlıdır. Tağıyev həm də nəşriyyat işinə cəlb olunmuşdur. Və bu siyahı getdikcə uzanır. Şübhəsiz, siyasi sistemin cəhdlərinə baxmayaraq, Tağıyevin xatirəsinin azərbaycanlıların ürəyindən silinməməsinin səbəbi budur. Digərləri daha çox var-dövlətə sahib olsalar da, öz həmvətənləri haqqında düşünməmişlər.

Veb direktor: Betti Bleyer

Tərcümə etdi: Aytən Əliyeva

Yoxladı: Aynurə Hüseynova

Veb üçün hazırladı: Aydan Nəcəfova

AZERİ.org-a qoyuldu: Dekabr 2004